

TÜRK

2025, Yıl/Year: 13, Sayı/Issue: 41, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: 21.05.2025

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: 25.06.2025

Sayfa / *Page*: 127-144

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / *Writer*:

Sena Nur ÖKSÜZ

Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi

senaoksuz6@gmail.com

Doç. Dr. Tuba DALAR

Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi

tdalar@kastamonu.edu.tr

MEHMET BAŞARAN'IN ROMANLARINDA OTOBİYOGRAFİK GÖRÜNÜMLER

Öz

Yunanca kökenli bir sözcük olan otobiyografi “öz yaşam öyküsü” anlamına gelir. Kişinin kendi yaşam öyküsünü bilinçli veya farkında olmadan kurgusal dünyaya aktarması ise “otobiyografik roman”ı meydana getirir. Bu tür romanlarda yazarlar hayatlarını birebir anlatmış olsalar bile roman kurmaca dünyaya ait bir tür olduğu için öznellik kaçınılmazdır. Çünkü yazarlar yaşadıklarını kurgusal dünyaya aktarırken hayal gücünün de etkisiyle tekrar yaratır. 1926-2015 yılları arasında yaşayan Köy Enstitüsü mezunu şair, yazar ve öğretmen olan Mehmet Başaran; hayatının önemli dönemlerini kurgusal dünyaya aktarır. Bu sebeple kaleme aldığı eserlerde biyografisinin izlerine rastlanır. *Eylülün Kızgın Soluğu*, *Memetçik Memet* ve *Giz Kokan Suskunluk* isimli romanlar hem anlatım tekniği bakımından hem de romanlarda tespit edilen öğeler açısından otobiyografik roman yöntemi ile okunmaya uygun eserlerdir. Mehmet Başaran; *Memetçik Memet*’te askerlik yıllarına, *Eylülün Kızgın Soluğu*’nda 12 Eylül dönemindeki bunalımlarla dolu kaçış sürecine ve *Giz Kokan Suskunluk*’ta ise pasaport olayına vurgu yapar. Bu çalışmada Mehmet

Başaran'ın kaleme aldığı romanlar incelenerek, sanatçının hayatı ile romanları arasındaki ilişki otobiyografik roman yöntemi ile ortaya çıkarıldı.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Başaran, Otobiyografik Roman, *Eylülün Kızgın Soluğu*, *Memetçik Memet*, *Giz Kokan Suskunluk*.

AUTOBIOGRAPHICAL APPEARANCES IN MEHMET BASARAN'S NOVELS

Abstract

Autobiography, a Word Greek origin, means “the story of one’s own life”. It is a fictionalized account of one’s own story, consciously or unconsciously. And this transfer to the world creates the “autobiographical novel.” This genre, even if the authors in novel tell their lives one-to-one, subjectivity is unavoidable because the novel is genre belonging to the fictional world, because writers and again with effect of your imagination as you transfer your experiences to fictional world. Mehmet Başaran, a poet, writer and teacher, a graduate of Village İnstitutue, who lived between 1926 and 2015; fictionalized important periods of his life he conveys it to the world. For this reason, traces of his biography can be found in his works. *Eylülün Kızgın Soluğu*, *Memetçik Memet* and *Giz Kokan Suskunluk* are suitable to be read with the autobiographical novel method both in terms of narrative technique and in terms of the gain identified in the novels. Mehmet Başaran, in *Memetçik Memet*, he talks about his years of military service. İn *Eylülün Kızgın Soluğu*, he focuses on the crisis-filled escape process during the September 12 period. And in *Giz Kokan Suskunluk*, he emphasizes the passport incident. İn this study, Mehmet Başaran’s novels are analyzed and the relationship between his life and his novel is revealed through the autobiographical novel method.

Keywords: Mehmet Başaran, Autobiographical Novel, *Eylülün Kızgın Soluğu*, *Memetçik Memet*, *Giz Kokan Suskunluk*.

Giriş

Yunanca kökenli bir sözcük olan otobiyografi (autobiographie), “auto kendi, öz; bios yaşam; graphein yazmak” (Doğan 1993: 106) anlamlarına gelen kelimelerden oluşur. Kelimenin Batı’da ortaya çıkış tarihi ile ilgili net bilgi vermek mümkün olmasa da “ilk olarak 1809 yılında Robert Southey tarafından İngilizceye çevrilmek suretiyle kullanılmış” (Köker 2019: 67) bir kelime olduğu belirtilir. “Norveçli William Taylor otobiyografi için ‘Öz yaşam biyografisi’ tanımını” (Doğan 1993: 106); Türkçe Sözlük ise “Bir kişinin kendi hayatını anlattığı yazı, öz yaşam öyküsü” (Türkçe Sözlük 1998: 1703) tanımını yapar. Bu tanımlardan yola çıkılarak kişinin kendi yaşamının kendisi tarafından anlatıldığı yani yazar ile merkezde bulunan başkarakterin aynı kişi olduğu türe “otobiyografik roman” denilmektedir.

Kökleri çok uzak bir geçmişe işaret eden otobiyografinin ilk ve en erken örneği Aziz Augustinus tarafından IV. yüzyılda yazılan “İtirafname” (Yazıcı 2006: 191) olarak kabul edilirken; Modern dönemde ise Jean Jacques Rousseau’nun kaleme aldığı “İtirafılar” (Akar 2020: 2) isimli eseri anılır. Türkçe’nin bilinen en eski kitabelerinden olan “Orhon Yazıtları” (Yazıcı 2006: 204) otobiyografik nitelikler barındırmaktadır. Bu kitabelerde “Bilge Kağan’ın hitabetine kendi biyografisinin kısa özeti sayılabilecek ifadelerle başlamış olması dikkate değerdir” (Türk 2014: 11). Türk edebiyatında romanın ortaya çıkışı Batı edebiyatından daha sonraki bir zaman diliminde olduğu için otobiyografik romanın varlığından XIX. yüzyıla kadar söz edilemez. Tanzimat Dönemi’nden sonra otobiyografik romanın yoğun olarak kullanılmaya başlandığı görülür. “Bir sanat eserinin en aşikâr sebebi yaratıcısıdır, yazardır” (Wellek vd. 2021: 94) ifadesinden hareketle her anlatının onu kaleme alan yazarından izler taşıdığı söylenebilir. Otobiyografi olarak adlandırılmasa bile yazarların hayatlarından çeşitli parçaları eserinde görmek mümkündür.

Otobiyografinin bir kişinin yaşamını detaylı şekilde anlatan biyografiden farkı ise “gerçek insan olan yazarla, anlatının yazımını üstlenen anlatıcı ve başkahraman arasında özdeşlik içermesidir” (Yazıcı 2006: 190). Otobiyografik romanlarda yazarın tarafsızlığından, hareket alanının sınırsızlığından ve bakış açısının genişliğinden kesin olarak söz edilemez. Anlatıcı ile anlatılan kişinin aynı olduğu tekil bakış açısı ve kahraman anlatıcı kullanıldığı için otobiyografik roman, yazara hem avantaj hem de dezavantaj sağlar. “Ben” anlatıcı kullanan yazar, bir taraftan okuyucunun eser ile bağını güçlendirirken, diğer taraftan sınırlı bir bakış açısına sahip olduğu için her şeyi bilme gücünden yoksun olur. Bundan dolayı anlatıcının görüşleri dışına çıkması olanaklı değildir. Bu sınırlılıkları gidermek isteyen yazarlar farklı bakış açılarını kullanma yolunu tercih eder.

Otobiyografik roman yazarı, gelecek zaman yerine olup bitmiş bir zamanı konu edindiği için yaşadığı olayları hayal gücüyle ve yorumlarıyla yeniden şekillendirir. Bu yüzden otobiyografik özellik taşıyan bir romanda mutlak bir objektiflikten söz edilemez. Otobiyografik roman yazarının düşündüğü tek şey ise “yaşamının evreleri ve o evreler içinde kendisidir” (Özyer 1993: 75). Hiçbir roman yazıldığı dönemden ayrı olarak düşünülemediği için eserini kurgulayan bir yazar; hayatını, fikirlerini, kişiliğini ve duygularını okuyucusuna sunarken yaşadığı devrin arka planını da yansıtır. Öz yaşam öyküsünü kaleme alan bir yazar, duygu ve düşüncelerini dışa vurmasının yanı sıra “kendi varlığının gizli kalmış yönlerini araştırır” (Özyer 1993: 75) ve okuyucusuna birtakım hayat dersleri vermeyi amaçlar. Aynı zamanda geçmiş yaşantısına doğru bir yolculuk yaptığı için birtakım itirafılar yoluyla kendisini sorgulayarak yüzleşme sürecini de tamamlar. Kısacası otobiyografik romanın, yazarın geçmişini günümüze taşıyan bir yazın türü olduğu söylenebilir.

Otobiyografi ile otobiyografik roman benzerlik taşımasının yanı sıra birbirinden ince bir çizgi ile de ayrılır. Edebî bir tür olan romanın içerisine kurmacanın, hayal gücünün, zamanın, hafızanın geçmişle olan ilişkisinin ve öznenin girmesi bu iki türü ayıran sebepler olarak gösterilebilir. Ancak “‘Otobiyografik roman’ ile ‘otobiyografi’ arasındaki en belirgin fark (...) yazarın yaşam öyküsünü ‘roman’ olarak nitelendirmesinde yatar” (Özyer 1993: 76). Bundan dolayı “bir roman ne kadar otobiyografikse o kadar da otobiyografik değildir” (Narlı 2009: 909). Otobiyografik roman, yazarın hayatından izler taşımış olsa bile roman birtakım kurgularla yeniden yaratılır. Yazar, “hayattan aldığını kendi mantığına göre kurar, kurgular” (Tekin 2017: 11). Anlatılanların ne kadarının yazarın

gerçek yaşamından izler taşıdığı net olarak belirlenemez. Bu yüzden otobiyografik roman için kurmaca dünyaya ait bir metin denilir.

Toplumcu gerçekçi bir anlayış ile yetişen Mehmet Başaran'ın anlatı dünyasında ise *Eylülün Kızgın Soluğu*, *Memetçik Memet* ve *Giz Kokan Suskunluk* isimli romanlar otobiyografik roman tekniği ile okunmaya uygun eserlerdir.

1. Mehmet Başaran'ın Romanlarında Tespit Edilen Otobiyografik Görünümler

Mehmet Başaran, doğrudan veya dolaylı olarak yaşamını romanlarının merkezine yerleştiren bir sanatçıdır. Bundan dolayı romanlarıyla hayatı arasında sıkı bir ilişki olduğu söylenebilir. Kaleme aldığı romanlar sanatçının biyografisinin parçaları gibidir. Bu sebeple hayatının belli dönemleri romanlarının çerçevesini oluşturur. *Eylülün Kızgın Soluğu*'nda bunalımlarla dolu kaçış dönemini, *Memetçik Memet*'te askerlik yıllarını, *Giz Kokan Suskunluk*'ta ise yurtdışı seyahati sırasında yaşadığı pasaport olayını okumak mümkündür. Bu çalışmada Mehmet Başaran'ın romanlarında tespit edilen otobiyografik unsurlar; ailesi ve yakın çevresi, farklı nedenlerden dolayı bulunduğu mekânlar, eğitim hayatı, askerlik süreci, çalışma hayatı ve yargılandığı davalar gibi başlıklar altında ele alınacaktır.

1.1 Ailesi ve Yakın Çevresine Dair Görünümler

Mehmet Başaran'ın romanlarında ailesi önemli bir yer tutar. Gerçek hayattan kurmaca dünyanın anlatısı olan romanlarına pek çok karakteri aktarır. Bu kurmaca karakterlerle ailesine ve yakın çevresine eserlerinde hayat verir. Mehmet Başaran, kendisini de başkişi olarak kurgusal metinlerin içerisine yerleştirir. Romanlardaki kurmaca karakterlerine isim koyma tercihi sanatçının biyografisi hakkında önemli ipuçları verir. Örneğin; annesinin, babasının, kardeşlerinin vb. isimlerini olduğu gibi romanlarındaki karakterlere aktarır. Ancak bazı karakterlerin isimlerinde ufak değişiklikler yapma yoluna gider.

Mehmet Başaran, çiftçi Süleyman Başaran ile ev hanımı Zeynep Başaran'ın çocukları olarak Lüleburgaz'ın Ceylanköy adlı köyünde dünyaya gelir. Romanlarında başkişiyi tanıtırken verilen ifadeler yazar ile anlatıcının aynı kişi olduğunu gösterir. Bundan dolayı Başaran'ın hayatı ile romanlarının örtüştüğü görülür. Başkişiyi tanıtırken geçen ifadeler şu şekildedir:

“Sülman Ağa'nın Mehmet Can'ı bilirsin, çocukluk arkadaşındı senin' ” (Başaran 2021: 16).

“Sen misin Memet? Nasıl geldin buraya? Jandarmalar mı getirdi?’ ” (Başaran 2021: 30).

“Evet, ben...ben...ben...Sülman Ağa'nın oğluyum' diyorum” (Başaran 2020: 192).

Mehmet Başaran, Kuzey Bulgaristan'dan göç etmiş bir ailenin çocuğu olan babası Süleyman Başaran'a *Memetçik Memet* adlı romanında yer verir. Romandaki baba karakteri ile Mehmet Başaran'ın babası arasında çeşitli benzerlikler vardır. Anlatıcı, babasının tasvirini “Babamın saçları kırışmış, gözleri derine uçmuş; kurumuş küçülüvermiş yüzü. Yoksulluk, hastalıklar iyice belini bükmüş” (Başaran 2020: 30) şeklinde yapar. Başaran, ailesinin geçim sıkıntısı çektiği yılları romanında ilaç alacak parası olmayan baba karakteri üzerinden anlatır:

“Hızır gibi yetiştin oğlum. Bugüne dek çok çektik, ama değdi. Günlerdir önüm karanlıktı şimdi aydınlandı. Nerden bulacağım da, yetmiş lira verecedim ilacına doktoruna ben? Allah razı olsun, Aksu'dan yolladıklarınla borçları kapamaya, delikleri yamamaya çalıştık. Boynum eyriydi bunca

yıl el arasında, azıcık doğruldum. Daha önce getirebileydik, belki bu kadar kötülemeceydi hasta. Ben de bilirim yapıcama ama yoksulluğun gözü kör olsun. Elimiz boş tutuldu bu sıra” (Başaran 2020: 30).

Kemal Kocabaş’ın hazırladığı “*Mehmet Başaran*” isimli kitapta ailenin zor durumu ve maddi olanaksızlıkların çocuklara yansması “O kadar ki, Enstitüye ilk geldiği zaman çelimsiz bir çocuk olan Mehmet, bir defasında bayılmıştı[r]. Doktorların teşhisi, Mehmet’in o yaştaki bir çocuğun beslenmesi gerektiği gibi beslenmesiydi” (Kocabaş 2010: 87) şeklinde ifade edilir. Hasanoğlu Köy Enstitüsü’nde çalıştığı yılların izlerine rastlanan *Eylülün Kızgın Soluğu* adlı romanda hem çocukluğuna hem de ailenin yaşadığı ekonomik sıkıntılara dair bilgiler yer alır:

“Dokuz yaşıma dek anızlı dikenli tarlalarda yalınayak gezdiğimi; ne gezmesi orak biçtiğimi, çobanlık ettiğimi söyleyemem. Gitsinler Ceylanköy kırlarına, Ardıçlığa, Korualtı’na sorsunlar... İlk kez Enstitü’de katıksız buğday ekmek yediğim... O ekmeğin tadını nasıl dişle getirebilirim? Suyu, ışığı olmayan Kepirtepe’de günde üç yüz elli gram ekmekle tuğla kesmenin, temel açmanın, lüks lambalarının ışığında ders çalışmanın ne demek olduğunu, bunu nasıl bir coşku ile yaptığımızı anlatsam anlarlar mı?” (Başaran 2021: 92).

Maddi imkânsızlık üzerinden çocuklarını okutmak için büyük mücadele içine giren baba Süleyman Başaran’ın çabaları romana yansıyan diğer bir gerçekliktir:

“Düşünüyorum, bir okula girebilmek için çırpınılarımız geliyordu aklıma... Anamın gözyaşlarına bakmadan, harmanyerimizi Şükrü Bey’e satıp Kâzım Dirik Paşa’ya gidişimiz...Kırklareli Valisine götürülecek mektubu alınca, sevinçten babamın döktüğü gözyaşları...Bütün bir yaz umutla bekledikten, hayaller kurduktan sonra oyunla ortada bırakılışımız...Enstitüye girişim...” (Başaran 2020: 71).

Süleyman Başaran, top çavuşudur. Yunanlıların Ceylanköy’e kadar geldiklerine ve ayrılırken geride kalan köylülere yaşattıklarına şahit olur. Mehmet Başaran, babasının askerlik yıllarını *Memetçik Memet*’te başkışiye gelen bir mektup üzerinden aktarır:

“Top çavuşuydum talimgahta. Boyuna acamı geliyor, adam yetiştiremiyorduk Çanakkale’ye. O günkü günde de, gene köy çocuklarının ensesinde pişiyordu boza. Kenarda köşede kalmanın yollarını buluyordu şehir uşağı. (...) Alanda çalışıyoruz bir gün... Sağa dön, sola dön filan... Pat! Arap Hilmi dikildi başımıza... Gaddarın imansızın biri herif... (...) N’olduğunu annamaya kalmadan, girişti Saliye tekmeyle... Gerinip gerinip vuruyor dizlerine... (...) Gözüm karardı, bir gömüldü, belinden kavrıdığım gibi sıpıdıp attım yana bunu. Karmakarışık oldu ortalık... Koca binbaşı... Divanı harba verdi. Kumandanlar el üstünde tutardı beni, çok iyi adamlardı. Alamancı diye hoşlanmazlardı Arap Hilmi’den. Rütbemi söktürmediler. Kudüs cephesine sürüldüm” (Başaran 2020: 202).

Mehmet Başaran, İzladili eskici Hüseyin Usta’nın kızı olan ev hanımı annesi Zeynep Başaran’ı *Memetçik Memet* romanında ele alır. Romanda annesini, ilk kez köyden ayrılan, karşılaştığı hayat karşısında şaşkınlık geçiren ve korkuları artan anlatıcının annesi üzerinden anlatır:

“Kırklareli’ni istedim diye kızdı anam. (...) Hiç çıkmamıştı köyden. Trene ilk binışı. Gözleri, aklı kamaştı görünce ‘Aboo! Dünya ne kadar büyükmüş! Aboo! neler varmış bilmediğimiz. Kendi mi gidiyor hinci bu tren? Aboov!’ deyip durdu. Çok zor geldi ayrılık. ‘Bir daha dönemem, yad ellerde kalır mezarım,’ diye korkuyor” (Başaran 2020: 27).

Mehmet Başaran'ın Emin, Meryem, Remziye ve Hüseyin adlarında dört kardeşi vardır. *Eylülün Kızgın Soluğu* romanında Emin ve Hüseyin adlı kardeşine dair bilgiler yer alır. Romanda “kır saçlı, derine kaçmış gözlü” şeklinde tasvir edilen Emin karakteri, kardeşi Mehmet Can'a arandığını söylemek ve köyde olup bitenleri anlatmak için yaşadığı Ceylanköy'den İstanbul'a kadar gelir. Köyüne eşi ve kızlarıyla beraber dönme hayali kuran Mehmet Can, Emin'in “Köyü aklınızdan çıkarın bu sıra. Gidecek yer mi yok başka?” (Başaran 2021: 37) sözleri üzerine, işlemediği bir suçtan dolayı gözaltı süreci yaşamak istemez. Kaçak olarak yaşayacağı günler başlar. Ayrıca Emin, Mehmet Can'ı bilgilendirdikten sonra köyüne döner ve ailenin iyi olduğunu köydeki endişeli halka anlatır. Bu anlatıda Mehmet Can karakteri üzerinden Mehmet Başaran'ın kaçak olarak yaşamak zorunda kaldığı yıllara dair detayları okumak mümkündür.

Mehmet Başaran'ın kardeşi Hüseyin Başaran, ağabeyinin ardından okumak için köyden ayrılır. Gazi Eğitim Fakültesi'nden mezun olur. Hem İngilizce öğretmeni olarak hem de müdür olarak görev yapar. Romanda Hüseyin karakterinin liseye müdür olarak atanması şu şekilde yer alır:

“ ‘Hoş geldiniz. Mahçup ettiniz bizi. Dağınık eve konuk gelmiş, bizimki de öyle oldu...’ ”

Hal hatır sorduktan sonra açıklamaya girişti:

“ ‘Savcıyla hanımı bizdeydi dün akşam. Kutlamaya gelmişler Hüseyin'i. Liseye müdür oluyor da...’ ”

“ ‘Öyle miii? Ne güzel haber! Biz de kutlarız, hayırlı olsun’ ”

“ ‘Ben istemedim’ ”, dedi Hüseyin. “ ‘On beş yıldır başmuavinim. Yorucu, yıpratıcı bir iş yöneticilik. Hele böyle zamanda akıl işi değil. Müdür emekliye ayrılırken, beni önermiş yerine. Tanıdıkları çoktur yukarıda. Dün telefon ettiler, uygun görmüş. Arkadaşlarda bastırınca’ ” (Başaran 2021: 42).

Hüseyin karakteri de kardeşi Mehmet Can gibi aranan listenin başında yer almaktadır ve bir gözaltı sürecinden geçer. Bu gözaltı sürecinin Mehmet Başaran'ın kardeşi Hüseyin Başaran'da oluşturduğu tahribat, Hüseyin karakterinin eşi Aynur'un şaşkınlığı üzerinden verilir:

“Kapıda karşılaşıncı ağlamaya başladı karısı. N'olmuştu kocasına böyle kesik bıyıkları, saçları, zayıflamış yüzüyle” (Başaran 2021: 129).

Mehmet Başaran, Yüksek Köy Enstitülerinin düzenlediği bir gezide tanıştığı Nesli Hatun ile evlidir. Kaçış dolu bunalımlı yıllar, görev değişikliği, sürgüne gönderilme gibi pek çok olay içerisinde evliliğini sürdürür ve Hatun Başaran'ın vefatına kadar da evlilikleri devam eder. *Memetçik Memet* isimli romanda Mehmet Başaran'ın eşiyle nişanlı olduğu döneme dair izler yer alır. Elif karakteri Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenin, nişanlısı olarak karşımıza çıkar. “Yakında Hasanoğlu'nı bitiriyordu Elif” (Başaran 2020: 8) ifadesi başkişi olan anlatıcı gibi Köy Enstitüsü'nden mezun olmaya hazırlandığını gösterir. Mehmet Başaran, eşiyle tanışma hikâyesini Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenin hayallere dalması üzerinden verir:

“Bir alt sınıftaydı. Görüşüp konuşma olanağı pek çoktu. Kaç kez niyetlendim, sokuldum yanına; saçlarının kokusunu duyacak kadar sokuldum, ama konuşamadım. Yıl sona eriyor, okulu bitiriyordum. Düşümde düşüncemde O'ydu. Ama Elif'in bir şeyden haberi yoktu. Veremezdim ki, ne ederdim ters bakıverse? Yıl sonu gezimiz, Doğu Anadolu'daydı. Eliflerde katılacaktı bize.

Bütün umudum bu gezideydi. Kamyonda, trende, vapurda, yirmi gün beraber olacaktık. İçimi açamasam bile, ilgimi öğrenmiş olurdu Hasanoğlu'dan ayrılmadan. Sonra yazıştık belki gittiğim yerden. Öyle de oldu" (Başaran 2020: 18).

Hatun Birsen Başaran, Yüksek Köy Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra memur olarak Kırklareli'nde çalışmaya başlar. Mehmet Başaran, yine aynı romanında Elif karakteri üzerinden Hatun Birsen'in Kırklareli'ne atanma sürecini ve yolculuk sırasında yaşadığı tereddüdü anlatır:

"Birden ağırlığımı vermese bile, omuzlarımızı bastırmaya başladı yeni koşullar. Belli etmemeye çalışsa da, tek başına yabancı bir çevreye gitmek, Elif'i de ürkütüyordu. (...) Kolay oldu atanması. Görev yerine gidiyoruz. Benim kısa süreli izinde işe yaramış oldu böylece. Balgat sırtlarının bulanık havasından sonra, düş gibi bir yolculuk bu..."(Başaran 2020: 27).

Mehmet Başaran, askerlik sürecinde destek olan, "Zor günlerimde onun sevgisi, anlayışydı beni ayakta tutan" (Başaran 2007: 110) dediği eşini, başkışının en büyük yardımcısı olarak ele alır. Çünkü anlatıcı askerlik döneminde zorlu süreçlerden geçer ve onu hayata bağlayan tek umut Elif'in yolladığı mektuplardır. Hem ailesinden Elif sayesinde bilgiler alır hem de onun yol göstericiliği sayesinde zorlu süreci tamamlar.

"Aylardan sonra ilk mektubumu alıyorum ben de. Elif'tendi. Açılmıştı. Bir tuhaf oldum. Tüm mektupların denetlendiğini bildiğim halde, canım sıkıldı. (...) Elif'in elinden çıkan her çizgi, canlıydı bana göre. Kağıttaki işaretler ses oluyordu kulağımda. Kahverengi gözleri ışıyordu satırlar arasında. Dudaklarının her kıvrılmasında, bakışlarının değiştiğini görüyorum. Saçlarının, teninin kokusunu dolduruyordu içime tümceler...Ne tatlar, ne sıcaklar kaçırıyordu yabancı gözlerden her çizgi, her kıvrım...Yepyeni boyutlar kazanıyordu sevenlerin dillerinde sözcükler. Ard düşünceliler erişemezdi onlara. Yaya bırakırdı dünyanın bütün denetçilerini..." (Başaran 2020: 106)

Mehmet Başaran, eşinden *Eylülün Kızgın Soluğu* adlı romanında Elif diye söz eder. Romanın ilk bölümlerinde Elif karakteri kızı Deniz ile beraber İsveç'tedir. Deniz'in yaşadığı bunalımı atlatması için çözüm odaklı düşünür ve bir süre kızının yanında kalmaya karar verir.

"Boğaziçi mastır sınavını kazandığı halde girişinin engellenmesi kötü etkiledi onu. Gazete de kapanınca... Çevresinde bir tehlike çemberi daralıyormuş gibi bunalıyor. Korkmaya başladım. Hani bir davada mavada adı geçer de içeriye alınırsa dayanamaz bu kız. Sonradan pişman olmaksan, İsveç'teki arkadaşlarının çağrısına 'he' deyip göndermeye çalışsak mı n'apsak?" (Başaran 2021: 33).

Romanın ilerleyen bölümlerinde kızı ile birlikte İsveç'ten dönen Elif, başkışı Mehmet Can'ın saklanmaması gerektiği konusunda kendisine yol gösterir. Eşinin fikirlerini önemseyen Mehmet Can kendisini doğduğu köyde bekleyen polislerle teslim olur ve kaçak olarak yaşadığı hayat sona erer.

Mehmet Başaran, *Giz Kokan Suskunluk* isimli romanında da Hatun Birsen Başaran'ı Elif karakteri üzerinden anlatır. Elif, başkışıye karanlık günlerin çok uzakta kaldığını anlatarak ona destek veren "Böyle bir fırsat çıkmışken başvursan, kim ne yapabilir sana" (Başaran 2021: 11) diyerek yol gösteren bir karakterdir. Gerçek hayatta olduğu gibi romanda da en büyük destekçisi eşidir. Romanın başkışisi Mehmet, başvuru yapmaya karar verir ve türlü engeller ile karşılaşır. Ailesi üzülmessin diye tutuklu olduğunu anlatmak istemez ancak eşi Elif, kendisinin üzgün hallerinden sonuçların olumsuz olduğuna dair bir çıkarımda bulunur.

Mehmet Başaran'ın Hatun Birsan Başaran ile olan evliliğinden doğan büyük kızları Filiz Başaran, 1951 yılında dünyaya gözlerini açar. Başaran, kızı Filiz'e *Eylülün Kızgın Soluğu* ve *Giz Kokan Suskunluk* adlı romanlarında kısa bir bölüm ayırır. Filiz Başaran'ın, kalbinde doğuştan bir delik vardır ve yedi saat süren ameliyat sonrası hayata döner. Bu rahatsızlığı *Eylülün Kızgın Soluğu*'nda ele alınan bir konudur. “Bir delik varmış yüreğinde doğuştan. Mavi Çocuk dermiş öylelerine doktorlar. Ameliyat olması gerekirmiş. Ne akranları gibi çocukluğunda koşup oynayabilmiş ne de gençliğinde gönlünce gezip tozabilmişti bu yüzden” (Başaran 2021: 117). Filiz Başaran, Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Resim Bölümü'nde eğitimini tamamlayarak mezun olur. Resme olan ilgisi Mehmet Başaran'ın romanlarına yansır. *Eylülün Kızgın Soluğu*'nda kızından Ayşe diye bahseden Mehmet Başaran, bu karakteri ön plana çıkarmaz. Ancak onun rahatsızlığından dolayı kendisini sanata verdiğini “Fırçaya uzanmayan elim canlanacak, bambaşka resimler üretecektim” (Başaran 2021: 118) ifadesiyle vurgular. *Giz Kokan Suskunluk*'ta ise başkişi Mehmet, suçlandığı davadan tutuksuz yargılanınca kızı Filiz'e “Görülmedik tınazlar savruluyor herkesin içinde. O tınazların resmini yapar mısın Filiz?” (Başaran 2021: 102) şeklindeki sözleri söyler. Kızının resim yaptığını bu romanında da vurgular.

Bununla birlikte Mehmet Başaran'ın kaçış dolu ve bunalımlı günleri çocuklarına da yansır. Bu izler *Eylülün Kızgın Soluğu* isimli romanda kızı Filiz Başaran'ı temsil eden Ayşe karakteri üzerinden verilir. Ayşe evinde saatli bir bomba olduğunu ve birkaç dakika içerisinde patlayacağını öğrenir. Çocuğu Güneş ile birlikte kendisini dışarıya atar.

“ ‘Mehmet Can Bey’in evi mi?’ ”

Kim olabilirdi, derdi neydi bu saatte. Babasının evde olup olmadığını mı anlamak istiyordu?

Yanıtlasa mı, kapatsa mıydı? Bocaladı bir süre.

“ ‘Evet!’ ” dedi sonunda.

“ ‘Siz kimsiniz?’ ”

Bir kötü haber miydi? Alıştırarak mı duyurmak istiyordu?

“ ‘Kızıyım.’ ”

“ ‘Bakın hanımefendi. Diyeceklerim çok önemli. On dakika sonra bir bomba patlayacak evinizde. Yalnız mısınız? Vaktiniz çok az, derhal...’ ”

“ ‘Bomba mı, on dakika sonra mı? Siz kimsiniz?’ ”

Telefon kapanmış, kalakalmıştı elinde almaç” (Başaran 2021: 119).

Mehmet Başaran, 1955 yılında dünyaya gelen küçük kızı Deniz Başaran'ı, *Eylülün Kızgın Soluğu* ve *Giz Kokan Suskunluk* adlı romanlarında başkarakterin yardımcısı olarak ele alır. Deniz Başaran, İktisat Fakültesi'nde eğitimini tamamlar. 12 Eylül döneminde hakkında çıkan gıyabi tutukluluk sebebiyle bunalıma girer. Mehmet Başaran, bu süreci *Eylülün Kızgın Soluğu*'nda Mehmet Can'ın kızı Deniz üzerinden anlatır. Mehmet Can, çalıştığı gazete kapanınca işleri bozulan kızının tutuklanmaması ve bunalım süreci yaşamaması için annesiyle beraber İsveç'e gitme fikrini destekler. Deniz haftanın belirli günleri İsveç'te bir ansiklopedide çalışmaya başlar. Deniz Başaran ise Boğaziçi

Üniversitesi'nde yüksek lisans yapma fikrinden vazgeçtikten sonra çeşitli ansiklopedilerde görev yapar.

Giz Kokan Suskunluk isimli romanında ise Deniz karakterini, “Ne güzelmiş kızımın gözleri, doğuştan sürmeli sanki. Ya omuzlarına lüle lüle dökülen saçları!... Sağ yanağındaki küçücük ben...” (Başaran 2021: 44) şeklinde tasvir eder. Başkışı Mehmet'i Berlin'de yapılacak olan sempozyuma gitmesi konusunda cesaretlendiren ve sürekli üsteleyen bir diğer kişidir. Mehmet dil bilmediği için kızı Deniz'i de yanında götürmek ister. Yurtdışına çıkamayacağını ve tutuklu olduğunu öğrenince kızı Deniz'i üzeceği için endişelenir. Mehmet Başaran, kızı Deniz'in İsveç'te kaldığı yıllara gönderme yapar. Bu durumu, Samim ile Deniz'in konuşması üzerinden verir:

“Eee, İsveç bitti mi artık Deniz? Samim, ‘kim bilir ne güzeldir oralar da. Bizim bir arkadaş var dünya cenneti’ diyor. İsveç için...”

Mahzunlaşıyor Deniz.

“ ‘Bitmedi aslında, oturma iznim çıktı, gene gidebilirim, ama... Arkadaşlarınızın dediği kadar değilse de, çok başka bir ülke İsveç. İyi bir yönetimin toplumu nasıl yaşatacağını görüyorsunuz orada. Ormanlar, göller ülkesi... İnsanı uyanık, açık yürekli, doğayı bozmadan yeni güzellikler yaratmayı başarmışlar...’ ” (Başaran 2021: 20).

Deniz Başaran, bir süre *Cumhuriyet* gazetesinde düzeltmenlik yapar. Aynı romanda Deniz karakteri ise gazetede çalışır. Babasının başına gelen olayları öğrendikten sonra “Tangır” adlı gazete de bu konuyla ilgili yazı kaleme alır. Deniz'in yazısını okuduktan sonra Mehmet'i arayan köy halkı kendi köylerini anlatması için Deniz'den istekte bulunur.

Mehmet Başaran, *Giz Kokan Suskunluk* isimli romanında yakın arkadaşına da bir bölüm ayırır. Başaran'ın romanda Ekmekçi diye bahsettiği karakter, yazar ve gazeteci arkadaşı Mustafa Ekmekçi'dir. Romanda Mehmet'e, Berlin'e gitmek için başvuru yapma konusunda yardımcı olan bir karakterdir. Ekmekçi'nin yazdığı mektupta geçen “Talipler” ifadesiyle kastedilen kişi, Mehmet Başaran'ın yakın arkadaşlarından bir diğeri Talip Apaydın'dır.

“Alo, Alo!...Duyuyor musun yav, tanıyamadın mı yoksa? Ben Ekmekçi, Ankara'dan arıyorum. Naber yav? Şunca zamandır hiç sesin çıkmıyor. Ararsın diye bekledim, yok. Berlin'e çağrıldığını biliyoruz oğlum. Gidiş dönüş uçak biletleri... Bir hafta Wann See kıyısındaki yazarlar evinde... Talipler dövizlerini bile aldılar. Millet coşkulu bir yol hazırlığında. Sen niye başvurmadın hâlâ? Güzel bir seminer olacağı benziyor. Kaçırılır mı bu fırsat? Senatoca çağırılıyorsunuz. Dilekçeni hemen gönder, Ceylanköy Davasıyla ilgili aklanma belgenizi eklemeyi de unutma ha...” (Başaran 2021: 25).

Romanın sonunda ise Ekmekçi, arkadaşının aklandığını ve yurtdışına çıkmasında bir sakınca olmadığını “...Davaları aklanmayla sonuçlanmıştır. Yurtdışına çıkmasında... sakınca yoktur” (Başaran 2021: 75) sözleriyle ifade eder. Başkışı Mehmet ve ailesi bu karar üzerine rahat bir nefes alır.

Mehmet Başaran, babası Süleyman Başaran'ın ve öğretmeni Nuri Bey'in yardımıyla okumak için mücadele verir. Hayatının dönüm noktası olan Nuri öğretmene *Memetçik Memet* romanında yer ayırır. Başkarakter ve arkadaşları bunalımlı günleri pencereden dışarıya bakarak anlattıkları anılar ile atlatırlar. Başkışı, Nuri Bey ile olan bir anısını paylaşır:

“İlkokul üçteyim. Ayağı çarıklı, kara lastikli, üstleri başları dökülen komşular vardı karşımda. Nuri öğretmen yazdığı yedi sayfalık nutku ezberlemiştim. Dört cephede yapılan savaşları anlatıyor, Cumhuriyetin iyiliklerine geçiyordum” (Başaran 2020: 52).

Mehmet Başaran, “*Kuşatılmış Yaşam Günaydın Aşk*” adlı hatıra kitabında “Arada bir yazım olursa makineyle yazıveriyor. Bana gelen dergileri de izliyor. Ankara’dan Hatun’dan mektup gelmişse, hemen ulaştırıyor...” (Başaran 2006: 17) diyerek bahsettiği arkadaşı Yazıcı Salih’e *Memetçik Memet* romanında kısa bir bölüm ayırır. Romanda Yazıcı Salih karakteri, öğretmenlere yedek subaya sevklerinin Bakanlık tarafından bildirildiğini haber veren kişidir.

“Baraka derslikten öğretmen odasına geçerken, Yazıcıya rastladım; Müdürün yanından çıkıyordu, yüzü bozuktu. Canını sıkkan bir şey mi olmuştu acaba?”

“ ‘Hayrola Salih Kardeş?’ ”

“ ‘Hayırlar be Hoca...’ ”

Gülümsemeye çalıştı:

“ ‘Hele hele?’ ”

Söylesem mi, söylemesem mi gibilerinden bir duraklama...

“ ‘Sizin askerlik, bir yıl ertelenmemiş miydi Hoca?’ ”

“ ‘Evet, o nerden aklına geldi şimdi?’ ”

“ ‘Ankara’dan telgraf var, derhal Yedek Subaya sevkini istiyor Bakanlık’. ‘Enstitünüzde çalışan tüm Yüksek Kısmımlı çıkışlılar’ deniyor. Ayrılıyor galiba. Birdenbire...’ ” (Başaran 2020: 17).

İncelenen romanlarda kişiler dünyasını oluşturan karakterlerin gerçek yaşamda karşılıkları vardır. Mehmet Başaran’ın eşi, kızları, kardeşleri, annesi, babası ve yakın arkadaşları şahıs kadrosunun bir parçasıdır. Mehmet Başaran, incelenen eserlerde başkışı konumundadır. *Eylülün Kızgın Soluğu* ve *Giz Kokan Suskunluk* adlı romanlarında ismini değiştirmeden kurmaca dünyaya dâhil olur. *Memetçik Memet*’te ise ismini zikretmez ancak kendisi olduğunu roman boyunca sezdiren ifadeler yer verir. Romanlarındaki kişiler aracılığıyla Başaran’ın hayatındaki önemli dönemlere de vurgular yapılır. Çocukluğuna, okumak için verdiği mücadeleye ve ailesinin yaşadığı ekonomik sıkıntılara dair pek çok detay, roman karakterleri aracılığıyla aktarılır.

1.2 Mekânlara Dair Görünümler

Mehmet Başaran, eğitim ve çalışma hayatı gibi birçok farklı nedenden ötürü çok fazla şehir değiştirir. Romanlarında karakterleri derinden etkileyen veya çevresel mekân özelliği gösteren yerler sanatçının bizzat gördüğü veya yaşadığı mekânlardan oluşur. Tespit edilen ve gerçek yaşamla birebir uyumlu olan mekânların incelenen romanlarda müşterek şekilde kullanıldığı görülür.

Eylülün Kızgın Soluğu’nda kullanılan mekânlardan ilki İsveç’tir. İsveç, hem romanda hem de Mehmet Başaran’ın gerçek yaşamında bunalımdan kaçışın ardından sığınılan bir mekân olarak karşımıza çıkar. Mehmet Başaran’ın kızı Deniz Başaran’ın İsveç’e gidiş sürecini Fakir Baykurt, “Filiz’in küçüğü Deniz aranma korkusuna kapıldı. Öğrenimi bitmedi daha. Kuruntu değildi. Sevdiği arkadaşlarının çoğunu aldıklarına göre sıra kendisine geliyordu. Bu yüzden kalkıp İsveç’e gitti” (Kocabaş 2010: 90) şeklinde anlatır. Romanda bu gidiş süreci ele alınır. Kızını tek başına İsveç’e

yollamak istemeyen Mehmet Can, eşi Elif'in fikrine katılır. Eşi ve kızını İsveç'e birlikte gönderir. Romanda İsveç'e gönderilme süreci şu şekilde verilir:

“O da kaygılıydı. 12 Mart'ı kazasız belasız atlattımlardı ama Eylül'ün kızgın soluğunu ensesinde duyuyordu zaman zaman... ‘Haklısın, ben de tedirginim. Kötü düşler görüyorum sık sık. Bir şeyler yapmasına yapmalıyız da, ta İsveç'e bir başına nasıl göndeririz kızı?’”

Kara kara düşünmeye başlıyorlardı.

Çözümü Elif bulmuştu gene:

“ ‘Anamı çağırırsak diyorum. İyi kötü Güneş'e bakar, yalnız kalmamış olur Ayşe. Yeşil pasaportum var, ben de Deniz'le... Çıkmak da kolaylaşır böylece. Belki oralarda özlemlerini gerçekleştirme olanağı bulur. Duruma bakar, uygun bir zamanda geri dönerim ben' ” (Başaran 2021: 34).

Mehmet Başaran, eşi Hatun Birsen'i ve kızı Deniz'i İsveç'e gönderirken duyduğu üzüntüyü *Giz Kokan Suskunluk'ta* başkışı Mehmet'in “Deniz'le annesini İsveç'e yolcu ettiğim sabahın burukluğu yok mu bu yudumda...” (Başaran 2021: 13) şeklindeki sözleriyle hatırlama yoluyla verir.

Eylülün Kızgın Soluğu'nda olayların merkezini, Mehmet Başaran'ın doğduğu yer olan “İstikamet Ceylanköy. Ortalık kararırken köyün girişinde, yolun altındaki düzlükte buluşacağız” (Başaran 2021: 10) ifadesinden de anlaşılacağı üzere Kırklareli'nin Lüleburgaz ilçesinin Ceylanköy adlı köyü oluşturur. Başkışı Mehmet Can'ın eşi Elif, İsveç'ten telefon ile aradığı sırada İstanbul'a alışamadıklarını ve Ceylanköy'e yerleşmek istediklerini belirtir.

“Ben de seviyorum Ceylanköy'ü. Nice yaz tatilimiz bahçe içindeki evin, yola bakan odasında geçti. Ne güzel sofralar kurardık derecik kenarındaki armut altında... Eski bağlık sırtlarının, Evlek'liğin, Harmanyeri'nin, Korualtı'nın güzellikleri hiç aklımdan çıkmıyor. Komşular, akrabalar, iyi insanlar. Eh, Emin Abilerle de geçinmek zor olmaz herhalde. Oğulları, kızları elimizde büyüdü sayılır...” (Başaran 2021: 32).

Mehmet Can ise eşinin bu söylemi karşısında heyecana kapılır. Yıllarca uzakta çalıştıktan sonra doğup büyüdüğü köye dönmek başkışının en büyük hayalidir. Ancak Mehmet Can ve ailesinin köye dönme istekleri ağabey Emin'in anlattıklarından sonra hayal olarak kalır.

“Bir fesat yuvası varmış köyde. İlkokuldan sonra okumaya gidenlerin epiciini yazdılar. En başta da seninle Hüseyin'i. En çok, ‘Yazı mazı yazdığına göre,’ deyip, sana taktı kafayı adam. ‘Allah'tan korkun,’ diyecek oldu Çete Amca da....” (Başaran 2021: 37).

Mehmet Başaran, doğup büyüdüğü memleketini *Giz Kokan Suskunluk'ta* “Zeytin Ülkesi” olarak adlandırır. Memleketinden uzakta hayatını devam ettirdiği için doğup büyüdüğü yurda karşı içinde bir özlem biriktirir. Evine dönme isteğini romanlarının satır aralarında sezdirir. Romanda Zeytin Ülkesi'ni eve gelecek bir konuk üzerinden anlatır. Zeytin Ülkesi adını duyan karakterlerin heyecanı romana yansıtılır:

“‘Konuğumuz var bu akşam’ ” diyor Deniz, “ ‘Hem de, Zeytin Ülkesi'nden.’ ”

“Zeytin Ülkesi” dendi mi, eli ayağı dolaşır evde herkesin. Yağmur sonrası kokuları gelir burnumuza, anıların ebemkuşağı belirir göğsümüzde. O ebemkuşağının altından geçip, bir masal ülkesine açılırız. Zeytin Ülkesi gelinidir Elif, ablası da, Deniz de Zeytin Ülkesi kızları...

Özlem tütüyor sesi Elif'in:

“Ne güzel yerlerdi! Top top ışık, çağıl çağıl su sesiydi her yan. Ah, o Deniz’in doğduğu ev! Bahçemizdeki asma çardağı... Balkona çıktın mı, tüm körfez ayağının altında...” (Başaran 2021: 18).

Mehmet Başaran’ın kızları Deniz Başaran ve Filiz Başaran, Edremit doğumludur. Aile Edremit’te Narlılı Ziya adlı birinin evini tutar. Başaran, “*Kuşatılmış Yaşam Günaydın Aşk*”ta eve dair bilgiler verir:

“Eski hastanenin karşısında bir ev bulduk sonunda: Narlılı Ziya’nın evi. Okula, pazara yakın.”
‘Tamam, dedik, eski, bakımsız ama Nuh diyor, peygamber demiyor, altın dişli Narlılı Ziya. Bu kadara kim tutar burayı, mecbur olmasak!’ ” diyecek oldu Hatun; adam altın dişini göstere göstere: “ ‘Kör baklanın kör alıcısı bulunur efendim,’ ” diye dayattı. İster istemez, kör baklanın alıcısı biz olduk...”(Başaran 2006: 91).

Narlılı Ziya’nın evinde dünyaya gelen Filiz Başaran’ı *Eylülün Kızgın Soluğu*’nda Mehmet Can’ın kızı Ayşe üzerinden “Ve bir akşam Narlılı Ziya’nın evinde duyulan çocuk sesi... Dünyaya merhaba deyişi Ayşe’nin” (Başaran 2021: 194) şeklindeki ifadeyle verir.

Sanatçı, kızı Deniz’in doğup büyüdüğü yere dönme isteğini *Giz Kokan Suskunluk*’ta Deniz karakteri üzerinden dile getirir: “Keşke Edremit’e yerleşseydiniz. Edremitliyim sözde ama...” (Başaran 2021: 18) Ayrıca Mehmet Başaran, kızı doğduktan bir süre sonra görev yeri değişikliği yaşar. Deniz Başaran, babasını iki yaşından sonra tanır. Görev yerindeki değişiklik sebebiyle başka bir yere gönderilmesini Elif karakterinin sitemi üzerinden ele alır:

“Önce Gezici Başöğretmenlikten alıp Gömeç İlkokuluna verdiler. Bir yıl orada kaldı. Sonra Edremit Gazi Okulu... Çayıçi Caddesinde, Gazi Mahallesinde ev filan aramaya başlamıştık. Tam senin doğduğun hafta, hadii başka bir ile yolculuk ettik babanı...” (Başaran 2021: 19).

İncelenen romanlarda olayların geçtiği mekânlar, Mehmet Başaran’ın hayatında iz bırakan yerlerdir. *Eylülün Kızgın Soluğu* ve *Giz Kokan Suskunluk* adlı romanlarında çevresel ve algısal mekânları sıkça kullanır. Bu romanlarda algısal mekânların başkişinin bunalımda ve çıkmazda olması sebebiyle kapalı oldukları görülür. Başkişi, kendisini mutsuz hissettiği mekânda ruhsal anlamda çıkmaz yaşar. *Memetçik Memet*’te ise hem çevresel hem de algısal mekânlara geniş yer verir. Ancak algısal mekânlar, labirent mekân özelliği gösterir. Çünkü romanın konusunu zor koşullarda tamamlanan askerlik süreci oluşturur. Ayrıca askerlik yaşamıyla mekânların iç içe geçtiği söylenebilir.

1.3 Askerlik Sürecine Dair Görünümler

Memetçik Memet romanında Mehmet Başaran’ın asker olarak gönderildiği yerlere dair izlere rastlanır. Başaran, Aksu Köy Enstitüsü’nde görev yaparken Yedek Subay Okulu’nun 26. Dönemine asker olarak alınır. Çavuş olarak başladığı ilk görev yeri Mustafa Muğlalı Kışlası’dır. Romanda öğretmenlerin Yedek Subay Okulu’nda aldıkları eğitimleri tamamladıktan sonra asker çıkarıldıklarına dair haber yer alır. Askerlerin birkaçı aradan zaman geçtikten sonra Muğla’ya sürülür. Muğla’ya gönderildiklerini şu şekilde öğrenirler:

“Şayet paranız varsa tutarız şuradan bir kamyon, onunla efendi efendi gidirsiniz Muğla’ya. Aksi halde karakoldan karakola teslim edilerek, yaya göndermek zorundayım. Şöyle böyle sizin yürüyüşünüzle üç dört gün sürer. (...) Muğla’ya gönderiliyorduk demek? Yaya, üç dört gün

çektğine göre, zorlu bir yolculuk vardı önümüzde. Ellerimizde bavullar, jandarmaların önünde... İkişer ikişer de kelepçelenir miydik acaba? Karakoldan karakola, ‘kovuğunu’ yerlerde geceliyerek...’ ” (Başaran 2020: 78-79).

Mehmet Başaran, Mustafa Muğlalı Kışlası’nın ardından Milas İkinci Dağ Alayı’na gönderilir. Yaklaşık iki yüz günü tutsak olarak tamamlar. Romanda askerler iki haftaya yakın bir süreyi Muğla’da geçirdikten sonra aralarından üç kişinin hazırlıkların tamamlanmasının ardından Milas’a gönderileceğini öğrenirler. Anlatıcı görev için gönderildiği Milas’ı şu şekilde aktarır:

“Yoldan, beldeden uzak, güzel bir kasaba. Bir yanı, Sodra Dağı’nın eteklerindeki Hıdırlık Tepesi’ne yaslanmış; Sarıçay düzüne yayılıyor, öbür yanı. İklimi ılıman. Yumuşak geçermiş kışı. Dolay dağlara kar düşermiş yazın. Tatlı bir güz sarılığı içinde her yan. Kül rengi zeytinlikler, mavi dağlara doğru gidiyor. Ak tozu bir yol geçiyor kışlanın önünden. İki yanı böğürtlenli, güvenli. Yürüsem, bizim köyün harmanyerine çıkacak sanki...” (Başaran 2020: 91).

Mehmet Başaran, iki buçuk yıl süren askerlik görevini Bandırma’nın Debleke adlı köyünde tamamlar. Romanda askerler Milas’ın ardından başka yerlere gönderilir. “Süleyman’la Turan Akçapınar’da kalıyor ben Debleke’deki ‘müstakil tabur’a gönderiliyordum, geldiğimiz günden beri, ününü duyduğumuz bir yere...” (Başaran 2020: 147). Anlatıcı için zor günler başlar. “Burası Debleke. Okul değil. Hususi misafirhanem de yok. Buyursun Rahmi Ağa’nın samanlığına...” (Başaran 2020: 151). Debleke köy olarak geçmesine rağmen köyden çok uzak bir yerleşim yeridir ve askerlik disiplini oldukça ağırdır. Yedi yüz otuz yedi günün sonunda askerlik tamamlanır. Mehmet Başaran, askerlik görevinin ardından Balıkesir’de gezici başöğretmen olarak çalışmaya başlar. Romanda askerlik görevini tamamlayan Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenler, gezici öğretmen olarak atanırlar.

“‘Sen, sen!, sen!’dili dolaşıyor. ‘Efendim, efendim...’ diyerek, ellerini oğuşturuyor. Yüksek kısım yok gayrı, bir adları kalmış Enstitülerinde. Gezici başöğretmen etmişler, askerden dönenleri... Yalnız Eğitimbaşı yardımcısı, Milli Eğitim Müdürü olmuş, bir kişi de Londra’ya gönderilmiş... ‘Enstitü’ sözcüğünü ağza almak, baya tehlikeli sayılıyor...” (Başaran 2020: 247).

Mehmet Başaran Aksu Köy Enstitüsü’nde öğretmen olarak görev yaparken Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmen arkadaşlarıyla beraber askerliğe alınır. Bu yıllarda yaşadığı deneyimleri, gözlemleri ve askerlik uygulamalarının kendisinde oluşturduğu tahribatı *Memetçik Memet*’te anlatır. Bu romanda ağırlıklı olarak karakterlerin çıkmazda olduğu labirent mekânların kullanıldığı görülür. Ayrıca Mehmet Başaran, askerlik bittikten sonra arkadaşlarıyla birlikte gezici öğretmen olarak atanır. Gezici öğretmen olarak görev yaptığı yılların izleri romana yansır.

1.4 Eğitim Hayatına Dair Görünümler

Mehmet Başaran’ın eğitim hayatı köyündeki üç sınıflı okula gitmesi ile başlar. 1946 yılında Ankara Hasanoğlu Köy Enstitüsü’nden mezun olmasıyla biter. Hem kendisi hem de kardeşi Hüseyin Başaran, ailenin ve köyün okuyan ilk çocukları arasında yer alır. *Eylülün Kızgın Soluğu*’nda kardeşi Hüseyin Başaran ile birlikte okumak için köyden ayrılış sürecini “Sülman Ağa’nın oğlu Mehmet gittiydi önce okumaya... Sülman Ağa’nın Mehmet gittiydi önce...Sonra kardaşı Hüseyin...” (Başaran 2021: 36) şeklindeki ifade ile vurgular. Mehmet Başaran, köyündeki üç sınıflı okulu bitirdikten sonra eğitim hayatını sürdürmek için dokuz yaşına geldiğinde mübaşir Fadıl Efendi’nin

yanına Edirne Uzunköprü'ye gönderilir. Romanda Mehmet Can, köyünde okul olmadığı için başka bir ilçeye okumak için gider:

“Aklında kırk beş, elli yıl öncenin bir sabahı... Ağaoğlu Mahmut'un taligası sokak başında. Sırtında çizgili mintan, ayağında keten pantolon, bir kenarda büzülüyor Mehmet. Anası göğsünü yumruklaya yumruklaya ağlıyor samanlıkta, ‘Bu yaşta çocuk, ta Uzunköprülere, gurbete gönderilir mi?’ diye. ‘Yakınlarda okul olsa, oraya gönderirdik, başka çaremiz yok Zeynep,’ diyordu babası. ‘Hem, Fadıl Dayısının yanına gidiyor canım...’ ” (Başaran 2021: 30).

Mehmet Başaran, öğretmen olma yolculuğunda yaşadığı zorlukları *Eylülün Kızgın Soluğu* adlı romanda başkışı Mehmet Can üzerinden verir:

“Sülman Ağa'nın Mehmet Can'ı bilirsin, çocukluk arkadaşın senin. Ne sıkıntılarla okuyup öğretmen oldu. Çalışkandır, saygılıdır. Gördük mü bir eğriliğini, kötülüğünü? Ama hükümete göre öyle değil, hem okullarda çalıştırıyor hem de nedense takmış ona, izliyor. Olacak şey mi bu?” (Başaran 2021: 16).

Mehmet Başaran Kepirtepe Köy Enstitüsü'nün boşaltılmasının ardından Hasanoğlu Köy Enstitüsü'ne başlar ve buradan 1946 yılında mezun olur. *Memetçik Memet* romanında askerler kaçma ihtimallerine karşın eşkâl tespiti yapılmak için karakola getirilir. Başkışı bu tespit sırasında Hasanoğlu Köy Enstitüsü'nün yapımında çalıştığı yılları anımsar:

“Son günlerimizdi Hasanoğlu'da. Yuvarlak, çıplak tepelerin doğu yanlarına gün değmişti. Sarı topraklar şavkıyordu. Lalahan'a doğru uzanan düzlük, koyu gölgeydi. Ekinler yolunmuştu, bomboştu tarlalar... Bir sıra söğüt karaltısı seçiliyordu ta ötelerde. Köyün altı ucunda sıvasız yapıları, bağ bahçesi, Açık hava tiyatrosu, sağlkevi, uygulama okulu, çocuk bahçesiyle geniş bir alana yayılan Enstitüye baktım. Orta Anadolu'nun göz yorucu çıplaklığı içinde, açan bir serinlikti. Hasanoğlu köyünden sönmeye yüz tutan yaşam, taze bir solukla gürlüyordu burada... Yüreğimde bir eziklik... Ayrılıyorduk gayrı. Her tuğlasında, her yaşında terimiz vardı. Bir bizim mi? Öbür Enstitülerin de. Yurdun dört yanından gelen, yankılar fişkıyordu...” (Başaran 2020: 62).

Mehmet Başaran, Köy Enstitüsü mezunu bir öğretmendir. Hem köyünün hem de ailesinin okuyan ilk çocukları arasında yerini alır. Köyündeki ilkokulu bitirdikten sonra eğitim hayatına devam etmek için ailesinin yanından ayrılmak zorunda kalır. Başaran, kendi hayatı üzerinden eğitim görmek için çabalayan çocukların mücadelesine değinir. Mehmet Başaran'ın eğitim hayatındaki dönüm noktası “Köy çocuklarının köyde ve tarımsal ekonominin sorunlarını, uygulamalı bir biçimde öğrenerek eğitilmeleri ilkesine dayanan Köy Enstitüleri[dir]” (Güven 2022: 325). Bu enstitüler sayesinde hem yazınsal hem de düşünsel anlamda yeni bir dünyanın kapılarını aralar.

1.5 Çalışma Hayatına Dair Görünümler

Mehmet Başaran'ın çalışma hayatı 1946 yılında Hasanoğlu Köy Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra öğretmen olarak atandığı ilk kurum olan Antalya Aksu Köy Enstitüsü'nde başlar. Çeşitli okullarda görev alır. Otuz iki yıllık hizmetin ardından 1979 yılında emekli olur. İlk görev yeri olan ve dilinden düşürmediği Aksu Köy Enstitüsü'ne *Eylülün Kızgın Soluğu* ve *Memetçik Memet* romanlarında yer ayırır.

Eylülün Kızgın Soluğu'nda Aksu Köy Enstitüsü'nü başkişi emekli öğretmen Mehmet Can'ın geçmişine dönmesi sırasında verir: “Öğretmenliğe yeni başladığı günlerin rüzgârı değdi yüreğine; Aksu Köy Enstitüsü'nün Akdeniz kokan rüzgârı... Ta oralardan başlayan yolculuğu sürüp gidiyordu” (Başaran 2021: 156). *Memetçik Memet* romanına Aksu Köy Enstitüsü'nden bahsederek başlar. Başkişi ve arkadaşları askerlik şubesine çağrılmadan önce bu kurumda görev yapar. Başkişi görev yerine gelişini “Çiçeği burnumda bir öğretmendir ve ilk göz ağrımdı Aksu. Yedi ay önce cebimde Hakkı Tonguç'un ‘Kaleyi içinden yıktırmayın’ diye başlayan bir mektubuyla gelmişim buraya” (Başaran 2020:9) şeklindeki sözleriyle aktarır. Öğretmenler hüznü bir ayrılığın ardından “son kez Aksu'ya, Perge'ye, limon portakal bahçelerine” (Başaran 2020: 11) bakarlar.

Yedek subay olarak askerlik görevini tamamladıktan sonra gezici öğretmen olarak atanan Mehmet Başaran, *Eylülün Kızgın Soluğu'nda* “Ta gezici başöğretmenlik yıllarından beri çoğala çoğala, ne çoktu yanı sıra yürüyenler” (Başaran 2021: 79) ifadesiyle gezici öğretmenlik yaptığı yıllara dair bir gönderme yapar.

Mehmet Başaran, çeşitli kurumlarda uzun yıllar öğretmenlik görevini yerine getirir. Görev yaptığı okullara dair izlere *Eylülün Kızgın Soluğu* ve *Giz Kokan Suskunluk* isimli romanlarında rastlanır. *Eylülün Kızgın Soluğu'nda* başkişi Mehmet Can, bunalımlı geçen günlerinde geçmişine yolculuk yapar ve görev yaptığı okulları hatırlar. Edremit Gazi İlkokulu, Kartal Ortaokulu ve Göztepe Ortaokulu'ndaki öğrencileriyle karşılaşır. Mehmet Can, bunalımlarla ve çıkmazlarla dolu kaçış sürecinde karşısına çıkan öğrencilerinden destek görür. Evine gidemediğinden dolayı öğrencilerinin evinde kalmaya başlar.

Giz Kokan Suskunluk'ta, Kartal Ortaokulu'nda görev yaptığı yıllar Mehmet ile bir öğrencisinin karşılaşması sırasında gerçekleşen diyalog ile verilir:

“Siz Kartal'da öğretmen olarak çalıştınız mı efendim?”

Yüreğini sıkkan soğuk el gevşeyiveriyor. Bir öğrenci tadı var bu seste. On beş yıl öncelerinden açıyor sözü, kötüye çıkamaz ucu.

“Evet efendim, on iki yıl öğretmenliğim var Kartal Ortaokulunda.”

Yüzünde saygılı bir pırıltı, eğiliyor:

‘Elinizi öpebilir miyim Hocam. Belki anımsayamazsınız, ben öğrencilerinizden... İkinci, üçüncü sınıfta Türkçe derslerimize girmiştiniz.’

El sıkışıyoruz.

“Öğretmenliğin en güzel yanı bu işte...”

“Kilisenin yanında büyücek bir konağa benzeyen ortaokul... Karşımda bana çocukluğumu anımsatan kavruk yüzlü çocuklar... Kırsal kesimden göçmüş ailelerin, işçilerin okumaya susamış çocukları. Ne sıcak, ne candan bir ilgiydi...” (Başaran 2021: 54).

Romanda başkişi Mehmet, tutukluluk durumunun sonucunu öğrenmek üzere Samim'i görmeye gittiği sırada görev yaptığı 50.Yıl Tahran Lisesi'ndeki öğrencisi ile karşılaşır:

Tam ikinci katı dönerken:

“Hocam!” deyip, eline sarılıyor saygıyla. Öğretmenlik yılların dolaşır damarlarında sıcacık.

“Ben, Şah Rıza Pehlevi Lisesi’nden öğrenciniz... Anımsayabildiniz mi? II Edebiyat A’dan. Okulu bitirdiğimde, görüşebilmek için çok aradım sizi. Şu işe bakın! Nerede karşılaşıyoruz!... Başlayın, sanık mı, tanık mı Hocam?” Komutanın koruma görevlileri arasındayım Fenerbahçe’de bir emriniz olursa. Gülümsemeye çalışarak, binbaşının odasını soruyorum.

Kafka’nın Şato romanındaki K. düşünüyor aklıma. İki yıl önce alınmış bir kararla, bilmediğim bir davadan gıyabi tutukluyum. Selimiye’nin ürkünç, gizemli geçeneklerinde durumu aydınlatacak birini arıyorum. Öğrencim yıkkın, öğrencim üzgün...” (Başaran 2021: 47-48).

Mehmet Başaran, öğretmenlik mesleğinin yanı sıra bir süreliğine İstanbul Maarif Müdürlüğü’nde Sicil Bölümü Memuru olarak görev yapmıştır. *Giz Kokan Suskunluk*’ta “ ‘Gizli Kanaat Raporları’ nı merak ederdim ‘Sicil Bölümü’ nde çalışırken” (Başaran 2021: 79) şeklinde geçen ifade ile görev yaptığı bölüme gönderme yapar.

Mehmet Başaran, çeşitli kurumlara ve sendikalara üye olur. Talip Apaydın, Fakir Baykurt ve Aziz Nesin’le beraber Türkiye Öğretmenler Sendikası’nın kurucuları arasında yer alır. Ayrıca bu kuruluşla ilgili “*Yasaklı... Acının ve Sevginin Yurttaşı*” adlı hatıra kitabında “TÖS gittikçe güçleniyordu. Hemen her ilçede şubemiz vardı. Yurt yüzeyinde bir Köy Enstitüsü gibi çalışıyorduk. Eğitimin demokratikleşmesi alanında yaman bir güç oluşturmaya başlamıştı öğretmenler...” (Başaran 2022: 35) şeklinde bilgi verir. *Eylülün Kızgın Soluğu*’nda Türkiye Öğretmenler Sendikası’nın çalışmalarına katıldığını vurgulayan bilgiler yer alır. Romanda üyeliğe dair izler başkişi Mehmet Can’ın, karşılaştığı bir kişiyle gerçekleştirdiği diyalog ile verilir:

“Neniz var Mehmet Abi, neden böyle davranıyorsunuz anlamıyorum, kaçak mısınız yoksa? Korkmayın bir zarar gelmez benden.”

“Pişkin davranmalıydım, sesimi yumuşatarak sordum:”

“Peki, siz kimsiniz?”

“TÖS’ten Osman be abi. Anımsayamadınız mı? Kayseri toplantısında beraber değil miydik? Az kalsın yakacaktı o kalabalık bizi, Alemdar Sineması’nda” (Başaran 2021: 89).

Mehmet Başaran’ın otobiyografik görünümlü romanlarında mesleki hayatına dair çeşitli izlere rastlanır. Başaran, çeşitli kurumlarda uzun yıllar görev yapan bir öğretmendir. Aksu Köy Enstitüsü, Edremit Gazi İlkokulu, Kartal Ortaokulu ve Göztepe Ortaokulu’nda görev yaptığı zamanlara dair izler romanlarına yansır. Ayrıca Mehmet Başaran, pasif bir öğretmen olmaktan ziyade kafasında kurguladığı ideal eğitim düzeyine ulaşmak için çeşitli sendikalara üye olur. Sendikalarda üyelik yaptığı yıllara romanları aracılığıyla göndermeler yapar.

1.6 Dava Sürecine Dair Görünümler

Mehmet Başaran, Ceylanköy Davası’nda on bir ay süre ile yargılanır. Dava sürecine dair izlere *Giz Kokan Suskunluk* romanında rastlanır. Romanda başkişi Mehmet, Berlin’de düzenlenecek sempozyuma konuşmacı olarak çağırılmasına rağmen geçmişte yaşadığı olayı anımsayarak gidip gitmeme konusunda ikilem yaşar:

“Ceylanköylü yirmi bir genç arasında ak saçlı bir öğretmen. Suçu aracı olarak neler konurdu ortadaki masaya acaba? ‘Katıldıkları eylemler: Yasadışı örgüte üye olmak... Örgüt adına halktan para toplamak, duvarlara sloganlar yazmak... Sıkıyönetim yasasına...’ Dava sonunda yeniden

cama sıralayıp. Yirmi ikisinin de suçsuz olduğu anlaşıldı. Üç ay, dört ay, beş ay, altı ay tutuklu kalanlar oldu. İşini, okuma hakkını, ekmeklerini yitirdiler. İmzasız ihbar mektubundaki suçlamalar asılsız çıktı. Muhabirin kim olduğu öğrenilemedi zaten” (Başaran 2021: 14).

Göztepe Deneme Ortaokulu’nda görev yapan Başaran’ın, Bakanlık tarafından Almanya’ya gönderilmesine karar verilir ancak Ceylanköy Davası’yla ilgili olarak pasaportunu almakta sorun yaşar. Pasaport olayına Deniz karakterinin “Daha önce de Almanya’ya gitmesini engellemişlerdi. Çok seviyorlar babamı. Ülkeden ayrılmasına dayanamıyorlar” (Başaran 2021: 20) sözleri ile gönderme yapar.

Başkişi Mehmet, pasaport alamama durumunu “Elimden alınan yeşil pasaport geri verilmiş, gibi pır pır ediyor yüreğim. Dışarıya gitme heveslisi değilim, ama yurttaşlık hakkımın gasp edilmesi zoruma gidiyor” (Başaran 2021: 22) ifadeleri ile hatırlar. Berlin’e giderken tekrar bu şekilde bir engel ile karşılaşacağını düşünen başkişi düşüncelerinde haklı çıkar ve yurtdışına çıkma yasağı gelir.

Mehmet Başaran, siyasi kimliğinden dolayı soruşturmalar geçiren ve çeşitli davalara ismi karışan bir sanatçıdır. Geçirdiği soruşturmalara ve dava süreçlerine romanlarında rastlanır. Bu davaların ve soruşturmaların Mehmet Başaran’ın psiko-sosyal dünyasında neden olduğu durumların izdüşümü ile ailesi ve yakın çevresi üzerindeki etkisi kurgusal dünyaya taşınır. Sanatçının ruh dünyası romanları aracılığıyla aktarılır.

Sonuç

Anlatıcının kendi hayatından kesitleri kurgusal dünyaya taşıması “otobiyografik roman” türünü oluşturur. Otobiyografik bir romanın oluşmasına zemin hazırlayan unsur, sanatçının yaşam süresi içerisinde yer alan ve dönüm noktası sayılan durumlardır. Otobiyografik bir türde roman kaleme alan sanatçı, bazen yaşadığı olayları birebir anlatarak bazen de yeniden kurgulayarak romanın dünyasına taşır. Bu türü diğer roman türlerinden ayrı kılan unsur ise anlatıcı ile anlatılan kişinin aynı olmasıdır. Köy Enstitüleri’nden mezun olan yazar, şair ve öğretmen kimlikleri ile tanınan Mehmet Başaran, hayatının önemli dönemlerini yoğun bir şekilde kurgusal dünyaya taşıyan bir sanatçı olarak karşımıza çıkar. Sanatçının biyografisine ışık tutan “*Eylülün Kızgın Soluğu, Memetçik Memet ve Giz Kokan Suskunluk*” isimli romanları, hem kahraman anlatıcının tercih edilmesi hem de romanlarda tespit edilen öğeler sebebiyle otobiyografik yöntem ile okunmaya uygun eserlerdir. Mehmet Başaran’ın eserlerinde yer alan otobiyografik izleri ailesi ve yakın çevresi, farklı nedenlerden dolayı bulunduğu mekânlar, askerlik süreci, eğitim ve çalışma hayatı, yargılandığı davalar gibi başlıklar etrafında ele almak mümkündür.

Ailesine ve yakın çevresine dair yansımalar kaleme aldığı tüm romanlarda rastlanır. Hem şahıslar hem de şahısların deneyimlediği olaylar, Başaran’ın hayatı ile örtüşmektedir. Mehmet Başaran, kaleme aldığı anlatılarının öznesi olduğu için yaşadığı olaylara okurun tanıklık etmesini sağlar. Kişiler üzerinden çocukluğuna, okumak için verdiği mücadeleye ve ailesinin yaşadığı ekonomik sıkıntılara dair pek çok detay kurmaca dünyaya aktarılır. Romanlarında olayların gerçekleştiği çevresel ve algısal mekânların Başaran’ın hayatında izler bırakan yerler olduğu söylenebilir. Mehmet Başaran’ın gözlemlerinin ve deneyimlerinin bir ürünü olan ve askerlik yıllarına dair yansımaları sunan romanı ise *Memetçik Memet*’tir. Sanatçının eğitim gördüğü okullar, romanlarda karşımıza çıkan ve otobiyografik özellik taşıyan bir diğer unsurdur. Okumak ve öğretmen olmak için verdiği mücadeleye dair izlere incelenen romanlarda vurgu yapılır. Mücadele eden, aktif

ve ideallerinin peşinden giden bir öğretmen olan Mehmet Başaran, çeşitli davalarda yargılanır. Davaların içeriğine dair detayları romanları aracılığıyla okumak mümkündür. Kısacası Mehmet Başaran yaşamını, fikirlerini ve hayallerini hem doğrudan hem de dolaylı olarak otobiyografik roman türü aracılığıyla okuyucusuna sunar. Otobiyografik unsurların Mehmet Başaran'ın romanlarını zenginleştiren karakteristik bir unsur olduğu dile getirilebilir.

Kaynaklar

- Akar, Çağla (2020). *Orhan Kemal'in Roman ve Öykülerinde Otobiyografik-Biyografik Öğeler*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Başaran, Mehmet (2006). *Kuşatılmış Yaşam Günaydın Aşk*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Başaran, Mehmet (2007). *Trakya Rüzgarı*. İstanbul: İleri Yayınları.
- Başaran, Mehmet (2020). *Memetçik Memet*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Başaran, Mehmet (2021). *Eylülün Kızgın Soluğu*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Başaran, Mehmet (2021). *Giz Kokan Suskunluk*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Başaran, Mehmet (2022). *Yasaklı...Acının ve Sevginin Yurttaşı*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Doğan, Şerife (1993). "Otobiyografi ve Anı Kolerasyonunda Anlatıcı ve Protagonist Özdeşliği Üzerine". Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 10, S.1, s.105-114.
- Güven, İsmail (2022). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kocabaş, Kemal (2010). *Mehmet Başaran*. İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Yayınları.
- Köker, Saniye (2019). *Bireyselliğin Sunumu Olarak Otobiyografi*. Doktora Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi.
- Narlı, Mehmet (2009). "Otobiyografi ve Roman/ Otobiyografik Roman Her Roman Otobiyografiktir- Otobiyografik Olan Roman Yoktur". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt 4, S.1, s. 902-907.
- Özyer, Nuran (1993). "Edebi Tür Olarak Otobiyografi ve İki Örnek". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, S.1, s. 73-85.
- Tekin, Mehmet (2017). *Roman Sanatı-Romanın Unsurları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Türk Dil Kurumu.(1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk, Emine Bilgehan (2014). *Hasan İzzettin Dinamo'nun Romanları Üzerine Bir İnceleme (Roman-Otobiyografi)*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Wellek, Rene ve Austin Warren (2021). *Edebiyat Teorisi*. Çev. Ömer Faruk Huyugüzel. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Yazıcı, Nermin (2006). "Türk Edebiyatında Otobiyografi". *Türk Bilig*, Cilt 7, S.11 s. 189-217.